

Spis treści

Wykaz skrótów	13
Wstęp	15
ROZDZIAŁ I	
GENEZA I WYZNACZNIKI POLITYKI RZĄDU WIELKIEJ KOALICJI CDU/CSU/SPD	19
1.1. Geneza i program rządu Wielkiej Koalicji CDU/CSU/SPD	19
1.2. Nowe wyznaczniki wewnętrzne polityki zagranicznej Niemiec w latach 2005–2009	24
1.3. Wyznaczniki zewnętrzne	44
ROZDZIAŁ II	
RAMY INSTYTUCJONALNE, ZAŁOŻENIA ORAZ OGÓLNY BILANS POLITYKI ZAGRANICZNEJ RZĄDU WIELKIEJ KOALICJI CDU/CSU/SPD 2005–2009	48
2.1. Ramy instytucjonalne polityki zagranicznej	48
2.2. Mechanizm decyzyjny oraz założenia polityki zagranicznej rządu CDU/CSU/SPD	56
2.3. Ogólny bilans polityki zagranicznej i bezpieczeństwa rządu CDU/CSU/SPD	75
2.3.1. Działania na rzecz wsparcia ONZ	78
2.3.1.1. Działalność Niemiec w ONZ	80
2.3.1.2. Obecność ONZ w Niemczech	80
2.3.2. Pozycja Niemiec w gospodarce światowej	82
2.3.3. Rola w rozwiązywaniu wybranych problemów globalnych	88
2.3.3.1. Ochrona środowiska naturalnego i klimatu oraz polityka energetyczna	88

2.3.3.2. Międzynarodowa ochrona praw człowieka i pomoc humanitarna	103
2.3.3.3. Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego i zorganizowanej przestępczości.....	104
2.3.3.4. Działania na rzecz rozbrojenia i kontroli zbrojeń oraz eksportu broni.....	105
2.4. Niemcy w strukturach euroatlantyckich	107
2.4.1. Unia Europejska	107
2.4.2. NATO i stosunki transatlantyckie.....	110
2.5. Znaczenie Rosji i obszaru postradzieckiego (WNP).....	115
2.6. Wyzwania i priorytety w polityce wobec krajów rozwijających się...	122
2.6.1. Rola i funkcje polityki rozwojowej.....	122
2.6.2. Strategia i priorytety regionalne	125

ROZDZIAŁ III

GLOBALIZACJA I BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE JAKO WYZWANIA DLA POLITYKI ZAGRANICZNEJ RZĄDU CDU/CSU/FDP.....	127
3.1. Geneza i ogólny program rządu chadecko-liberalnego w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa.....	127
3.2. Niemcy wobec wyzwań światowego kryzysu finansowego	136
3.2.1. Dążenie do ożywienia handlu zagranicznego.....	142
3.2.2. Próby wdrożenia uzgodnień G-20.....	144
3.3. Rola Niemiec w rozwiązywaniu wybranych problemów globalnych.	149
3.3.1. Poszukiwanie nowych partnerów i form współpracy polityczno-gospodarczej w regionach pozaeuropejskich	149
3.3.2. Problemy reformy polityki rozwojowej	165
3.3.3. Problemy klimatyczno-energetyczne	168
3.4. Nowe wyzwania polityki bezpieczeństwa międzynarodowego	172

ROZDZIAŁ IV

RZĄD CDU/CSU/FDP WOBEC WYZWAŃ REFORMY, FUNKCJONOWANIA I ROLI MIĘDZYNARODOWEJ UNII EUROPEJSKIEJ	187
4.1. Implikacje wdrażania Traktatu Lizbońskiego dla polityki europejskiej Niemiec.....	187
4.2. Stanowisko wobec nowej strategii „Europa 2020” oraz współpracy z Francją.....	192
4.3. Wybrane aspekty roli Niemiec w funkcjonowaniu oraz kształtowaniu przyszłości UE.....	198
4.3.1. Implikacje stanowiska Niemiec dla dalszego funkcjonowania UE	198

4.3.2. Niemcy wobec zwiększenia własnej pozycji oraz roli międzynarodowej UE	207
4.4. Rola i znaczenie współpracy z Rosją w kontekście europejskim...	216
4.4.1. Charakter partnerstwa politycznego	216
4.4.2. Znaczenie współpracy gospodarczej	221
4.4.3. Gazociąg Północny	225
4.5. Przesłanki i wyzwania partnerstwa polsko-niemieckiego w UE.....	227
4.5.1. Europejskie priorytety współpracy polsko-niemieckiej	227
4.5.2. Główne przesłanki kontrowersji niemiecko-polskich w pierwszej dekadzie XXI w.	228
4.5.3. Poszukiwanie nowej formuły współpracy polsko-niemieckiej	235
4.5.4. Wyzwania współpracy polsko-niemieckiej w UE.....	237
4.5.4.1. Bezpieczeństwo energetyczne	237
4.5.4.2. Trójkąt Weimarski	244
4.5.4.3. Perspektywy partnerstwa polsko-niemieckiego w UE.....	246
 EPILOG. Niemcy 2010 – nowe wyzwania w polityce wewnętrznej i zagranicznej.....	 251
 Streszczenie w języku niemieckim.....	 262
 Bibliografia cytowana	 266
 Załączniki.....	 282
I. Powierzchnia i ludność	284
II. Wybory i polityka	293
III. Bundeswehra.....	298
IV. Gospodarka i społeczeństwo	299
V. Finanse i budżet	301
VI. Handel i inwestycje.....	303
VII. Energia i klimat.....	304
VIII. Pomoc rozwojowa.....	308
IX. Niemcy w UE	310
X. Polska–Niemcy.....	313
 Indeks.....	 315

Inhaltsverzeichnis

Abkürzungen	13	
Einleitung.....	15	
KAPITEL I		
DIE ENTSTEHUNG UND BESTIMMUNGSFAKTOREN DER REGIERUNG DER GROSSEN KOALITION VON CDU/CSU/SPD 2005		19
1.1. Entstehung und das Programm der Regierung der Grossen Koalition CDU/CSU/SPD	19	
1.2. Neue inneren Bestimmungsfaktoren der Außenpolitik Deutschlands in den Jahren 2005-2009.....	24	
1.3. Äusseren Bestimmungsfaktoren	44	
KAPITEL II		
INSTITUTIONELLE RAHMEN, PROGRAMM UND ALLGEMEINE BILANZ DER AUSSENPOLITIK DER REGIERUNG DER GROSSEN KOALITION CDU/CSU/SPD 2005–2009		48
2.1. Institutionale Rahmen der Außenpolitik	48	
2.2. Der Entscheidungsmechanismus und das Programm der CDU/CSU/SPD-Bundesregierung.....	56	
2.3. Allgemeine Bilanz der Aussen-und Sicherheitspolitik der CDU/CSU/SPD-Bundesregierung.....	75	
2.3.1. Handeln für die Uno-Unterstützung.....	78	
2.3.1.1. Das Wirken Deutschlands in den Vereinten Nationen	80	
2.3.1.2. Die Anwesenheit der Vereinten Nationen in Deutschland	80	
2.3.2. Die Stellung Deutschlands in der Weltwirtschaft	82	

2.3.3. Rolle bei der Lösung ausgewählter globaler Fragen	88
2.3.3.1. Umwelt- und Klimaschutz, sowie Energiepolitik	88
2.3.3.2. Internationaler Schutz der Menschenrechte und humanitäre Hilfe	103
2.3.3.3. Bekämpfung des internationalen Terrorismus und des organisierten Verbrechens	104
2.3.3.4. Das Engagement für die Abrüstung und Rüstungskontrolle.....	105
2.4. Deutschland in der euroatlantischen Strukturen.....	107
2.4.1. Europäische Union	107
2.4.2. NATO und die transatlantischen Beziehungen	110
2.5. Bedeutung Russlands und des postsowjetischen Raumes (GUS)..	115
2.6. Prioritäten in der Entwicklungspolitik	122
2.6.1. Rolle und Funktionen der Entwicklungspolitik.....	122
2.6.2. Strategie und regionale Prioritäten	125

KAPITEL III

GLOBALISIERUNG UND INTERNATIONALE SICHERHEIT ALS HERAUSFORDERUNGEN FÜR AUSSENPOLITIK

DER CDU/CSU/SPD- BUNDESREGIERUNG	127
3.1. Entstehung und allgemeines Programm der christlich-liberalen Regierung in der Außen- und Sicherheitspolitik.....	127
3.2. Deutschlands Einstellung zur Weltwirtschaftskrise und Streben nach der Belebung des Außenhandels.....	136
3.2.1. Das Streben nach der Belebung des Aussenhandels.....	142
3.2.2. Die Bemühungen um die Imolementierung der G-20 – Beschlüsse.....	144
3.3. Rolle Deutschlands bei der Lösung ausgewählter globaler Probleme.....	149
3.3.1. Das Streben nach neuen Partnern und Formen der politisch-wirtschaftlichen Zusammenarbeit in dem außereuropäischen Regionen	149
3.3.2. Probleme der Reformen der Entwicklungspolitik.....	165
3.3.3. Klima-energetische Probleme.....	168
3.4. Neue Herausforderung der Sicherheitspolitik	172

KAPITEL IV

DIE HALTUNG DEUTSCHLANDS ZUR HERAUSFORDERUNG REFORM, FUNKTIONIERUNG UND DER INTERNATIONALEN ROLLE DER EUROPÄISCHEN UNION

187	
4.1. Implikationen der Einführung des Lisaboner Vertrages für die Europapolitik Deutschlands.....	187

4.2. Einstellung zur neuen Strategie „Europa 2020“ und Zusammenarbeit mit Frankreich.....	192
4.3. Einige Aspekte Rolle Deutschlands beim Funktionieren und Gestaltung der EU-Zukunft	198
4.3.1. Implikationen der Haltung Deutschlands für die weitere Funktionierung der EU.....	198
4.3.2. Deutschlands Handlung zur Stärkung eigener Stellung und internationaler Rolle der EU.....	207
4.4. Rolle und Bedeutung der Zusammenarbeit mit Russland im europäischen Kontext	216
4.4.1. Natur der politischen Partnerschaft	216
4.4.2. Bedeutung der wirtschaftlichen Zusammenarbeit.....	221
4.4.3. Die Ostseepipeline.....	225
4.5. Voraussetzungen und Herausforderungen der deutsch-polnischen Partnerschaft in der EU.....	227
4.5.1. Europäische Prioritäten der deutsch-polnischen Zusammenarbeit.....	227
4.5.2. Hauptproblem der deutsch-polnischen Kontroversen im ersten Jahrzehnt des XXI Jahrhunderts.....	228
4.5.3. Der Suche nach neuen Formeln der deutsch-polnischen Zusammenarbeit.....	235
4.5.4. Herausforderungen der deutsch-polnischen Zusammenarbeit in der EU.....	237
4.5.4.1. Energiesicherheit.....	237
4.5.4.2. Weimarer Dreieck.....	244
4.5.4.4. Perspektiven der deutsch-polnischen Partnerschaft in der EU.....	246
Epiloge: Deutschland 2010-neue Herausforderungen in der Innen- und Außenpolitik.....	251
Zusammenfassung in Deutsch	262
Zitierte Bibliographie.....	266
Anhang: Tabellen, Schemata.....	282
Personenregister.....	315

Wstęp

W 2010 r. mija 20 lat od chwili pokojowego zjednoczenia Niemiec jako następstwa przewyciężenia konfliktu Wschód–Zachód oraz przystąpienia NRD do RFN. W ciągu tych dwóch dekad, zjednoczone Niemcy dokonały znacznych przeobrażeń wewnętrznych oraz poszukiwały intensywnie nowej roli międzynarodowej. Procesy powyższe uległy wyraźnemu przyspieszeniu pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, kiedy to Niemcy w dobie postępującej globalizacji stanęły wobec szeregu nowych wyzwań i zagrożeń w stosunkach międzynarodowych.

Celem monografii jest przedstawienie nowych tendencji w polityce zagranicznej Niemiec w kontekście nowych wyzwań i zagrożeń globalizacji, bezpieczeństwa międzynarodowego oraz integracji europejskiej pod koniec pierwszej dekady XXI wieku. Monografia posiada zatem wymiar współczesny i prognostyczny. Koncentruje się głównie na polityce rządu federalnego, który zgodnie z Ustawą Zasadniczą i praktyką dawnej RFN od 1949 r. odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu i realizacji polityki wewnętrznej i zagranicznej. Jej cezura czasowa obejmuje lata 2005–2010. Praca podejmuje zatem zarówno uwarunkowania i bilans polityki zagranicznej i bezpieczeństwa rządu Wielkiej Koalicji CDU/CSU/SPD w latach 2005–2009 do wyborów do Bundestagu z 27 września 2009 r., jak też utworzonego w wyniku powyższych wyborów nowego rządu chadecko-liberalnego CDU/CSU/FDP. Cezurą końcową monografii jest kwiecień 2010 r. Stawia to autora przed wieloma trudnościami, związanymi głównie z brakiem niezbędnego dystansu do procesów i wielu wydarzeń bieżących, które nie zawsze mogą być przedmiotem obiektywnej oceny, gdyż nie zostały całkowicie zakończone i podlegają dalszej ewolucji. Stąd też w epilogu ograniczono się wyłącznie do тезowego zasygnalizowania ogólnych przesłanek oraz tendencji rozwojowych w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec w drugiej dekadzie XXI w.

Przyjęte założenia merytoryczne i ramy czasowe przesądzały przyjęcie odpowiedniej konstrukcji monografii, której problematyka w oparciu o kry-

teria chronologiczne i problemowe znalazła odzwierciedlenie w czterech rozbudowanych rozdziałach:

- Geneza i polityka rządu Wielkiej Koalicji CDU/CSU/SPD (I),
- Ramy instytucjonalne oraz ogólny bilans polityki zagranicznej rządu Wielkiej Koalicji CDU/CSU/SPD (II),
- Globalizacja i bezpieczeństwo międzynarodowe jako wyzwanie dla polityki zagranicznej rządu CDU/CSU/FDP (III),
- Rząd CDU/CSU/FDP wobec wyzwań reformy, funkcjonowania i roli międzynarodowej Unii Europejskiej (IV),
- Epilog: Niemcy 2010: nowe wyzwania dla polityki wewnętrznej i zagranicznej.

Ze względu na fakt, iż polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Niemiec w latach 2005–2010 charakteryzowała się zarówno wyraźną tendencją do kontynuacji, jak też zmian i modyfikacji, konieczne było, w rozdziałach III i IV, przy analizie polityki rządu CDU/CSU/FDP 2009/2010 sięgnięcie do niektórych antycendencji z lat 2005–2009. Dotyczy to zwłaszcza, w rozdziale IV, problematyki relacji polsko-niemieckich w kontekście europejskim, która celowo nie została szerzej potraktowana w rozdziałach I–III. Epilog koncentruje się z kolei na sprawach bieżących i prognostycznych, próbując syntetycznie ocenić znaczenie nowych wyzwań wewnętrznych i międzynarodowych dla polityki rządu CDU/CSU/FDP na początku drugiej dekady XXI w.

W monografii zastosowano wiele metod właściwych naukom społecznym – analizy zawartości, elementy metody systemowej i czynnikowej oraz elementy innych metod i technik badawczych. Szczególnie znaczenie miała bieżąca obserwacja autora, polegająca na analizie wszelkich dostępnych materiałów prasowych – głównie w trybie Online, radiu i telewizji niemieckiej (ARD, ZDF oraz na kanale dokumentacyjnym –Phoenix). Wzbogaciły one znacznie prowadzone przez autora liczne dyskusje i konsultacje na temat polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec z autorami, ekspertami oraz dyplomatami i politykami niemieckimi.

Praca została oparta na rozległej bazie źródłowej i literaturze przedmiotu, które zostały wyszczególnione w ujęciu alfabetycznym na końcu monografii w **bibliografii cytowanej**. Wśród materiałów źródłowych to niezwykle cenne okazały się zbiory Archiwum Prasowego przy Zarządzie Głównym SPD w Berlinie. Zawierają one nie tylko wycinki prasowe w skali ogólnoniemieckiej i międzynarodowej, ale także wiele niepublikowanych lub mało znanych materiałów i dokumentów rządowych, parlamentarnych, grup nacisku, organizacji i instytucji międzynarodowych itp. Duże znaczenie miał również bieżący dostęp do materiałów internetowych wszystkich czołowych instytucji i ministerstw rządu federalnego w Berlinie, zwłaszcza zaś Urzędu Kanclerskiego (www.bundesregierung.de), Ministerstwa Spraw Zagranicznych – Urzędu Spraw Zagranicznych (AA) (www.auswaertiges-amt.de), resortów

gospodarki i technologii (www.bmwi.de), współpracy gospodarczej i rozwojowej (www.bmz.de), jak też wielu pozostałych resortów i instytucji na szczeblu federalnym i krajowym. Niezwykle pomocne okazały się wymienione już wyżej bieżące wiadomości i informacje, powszechnie dostępne na portalach internetowych telewizji i dzienników ogólnoniemieckich, jak też wielu instytucji międzynarodowych, zwłaszcza zaś UE i NATO.

W literaturze niemieckiej i międzynarodowej brak dotychczas pogłębionej analizy polityki zagranicznej Niemiec w latach 2005–2009. Najpełniej problematykę powyższą podejmuje praca zespołowa – Handbuch zur deutschen Aussenpolitik [zob. S. Schmidt/G. Hellmann/R. Wolff, Hrsg., 2007]. Jest to podręcznik zawierający szeroko opracowane hasła odnośnie poszczególnych zakresów oraz kręgów polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec w ujęciu problemowym. Pod względem chronologicznym zawarta w nim analiza obejmuje jednak tylko okres do lat 2005/2006. Funkcjonowanie Wielkiej Koalicji w latach 2005–2009 najszerzej podejmuje analiza E. Lohse/M. Wehner (2009) i M. Maching und J. Raschke Hg. (2009). Próbę całościowej oceny jej polityki zagranicznej w szerokim kontekście międzynarodowym dokonał jeden z czołowych polityków SPD – G. Erler (2009). Wiele ciekawych analiz i ocen cząstkowych znajdzie czytelnik zarówno w takich periodykach specjalistycznych, jak: „Internationale Politik” (Berlin), „Welttrends” (Podstadam), „Integration” (Berlin), „Aus Politik und Zeitgeschichte” (Berlin), jak też w czasopismach o charakterze społeczno-politycznym – „Die politische Meinung” (Sankt Augustin), „Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte” (Bonn), „Internationale Politik und Gesellschaft” (Bonn) oraz w wielu innych. Bardzo wiele cennych analiz zawierają również strony i portale internetowe – podporządkowanej Urzędowi Kanclerskiemu Fundacji Nauka i Polityka w Berlinie (www.swp.berlin.de), Niemieckiego Towarzystwa Polityki Zagranicznej (www.dgap.de), Centrum Politycznych Badań Stosowanych Monachium (www.cap.de) oraz szeregu innych instytutów naukowo-badawczych oraz ośrodków akademickich. Warto też wśród wielu biografii czołowych polityków niemieckich wyróżnić ciekawą analizę porównawczą trzech kanclerzy – H. Kohla, G. Schroedera i A. Merkel – dokonaną przez – G. Langgutha (2009).

W literaturze polskiej na szczególną uwagę zasługują najnowsze analizy cząstkowe uwarunkowań, założeń i określonych kierunków polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Niemiec z lat 2005-2009 takich autorów, jak: B. Koszcielny (2007, 2008, 2009/22, 2009/57), K. Malinowski (2009), W.M. Góralski red. (2007), B. Brocka-Palacz (2008), jak też analizy wybranych problemów niemieckiej polityki zagranicznej i wewnętrznej polityki zagranicznej w okresie po 2009 r. w ramach Biuletynu Niemieckiego, dostępnego na portalu internetowym Centrum Stosunków Międzynarodowych w Warszawie – zob. P. Buras (2009/1) R. Żurek (2009/2), S. Płóciennik (2010/3), J. Gotkowska (2010/4) R. Woś (2010/5) oraz wycinkowych ekspertyz: K. Malinowski/

Z. Mazur/P. Kubiak (2009/30), A.K. Kwiatkowska, red. (2009) oraz R. Fromuskiewicz (2009/48/54/59). Szereg dodatkowych bieżących informacji, publikacji i przyczynków na temat Niemiec oraz ich polityki zagranicznej i bezpieczeństwa zawierają między innymi portale internetowe – Instytutu Zachodniego w Poznaniu oraz Ośrodka Studiów Wschodnich, Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych oraz Centrum Stosunków Międzynarodowych w Warszawie.

W monografii autor wykorzystał zarówno własne doświadczenia w kompleksowych badaniach nad polityką zagraniczną Niemiec w latach 1990–2005 [zob. E. Cziomer, 2005], jak też wiele analiz i opracowań indywidualnych w odniesieniu do jej uwarunkowań oraz wybranych zakresów i problemów w latach 2005–2009 w licznych pracach zbiorowych [zob. E. Cziomer, 2005/3, 17:18; 2006/4, 11:26; 2006, 71:104; 2008/29:70; 2008/55:98; 2009, 249:270]. Dodatkową wartość poznawczo-merytoryczną mają powstałe pod redakcją autora prace zbiorowe [zob. E. Cziomer, red. 2008 i 2010] oraz redagowane przez niego roczniki „Krakowskich Studiów Międzynarodowych” o charakterze niemcoznawczym i europejskim [zob. E. Cziomer, red. 2006/4(III), 2007/4(IV), 2008/4(V), 2009/4(VI)].

W załącznikach na końcu monografii umieszczono tabele, schematy i materiały informacyjne na temat Niemiec współczesnych w następujących grupach tematycznych: I – Powierzchnia i ludność, II – Wybory i polityka, III – Bundeswehra, IV – Gospodarka i społeczeństwo, V – Finanse i budżet, VI – Handel i inwestycje, VII – Energia i klimat, VIII – Pomoc rozwojowa, IX – Niemcy w UE, X – Polska–Niemcy. Pracę uzupełniają i wzbogacają tabele oraz schematy umieszczone w tekście monografii, pozwalając na dotarcie do poszerzonych informacji.

* * *

Przygotowanie i publikacja poniższej monografii nie byłoby możliwe bez pomocy i wsparcia ze strony wielu osób oraz instytucji. Autor wyraża w tym miejscu serdeczne podziękowania Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej w Warszawie i Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie za wsparcie finansowe publikacji, dr Beacie Molo za pomoc w opracowaniu tabel i schematów oraz Domowi Wydawniczemu Elipsa w Warszawie za sprawne i szybkie opracowanie redakcyjne oraz wydrukowanie monografii.

Erhard Cziomer